

# Облікова картка дисертації

## I. Загальні відомості

**Державний обліковий номер:** 0825U000082

**Особливі позначки:** відкрита

**Дата реєстрації:** 08-01-2025

**Статус:** Запланована

**Реквізити наказу МОН / наказу закладу:**



## II. Відомості про здобувача

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Лебедівна Оксана Ярославівна

2. Oksana Lebedivna

**Кваліфікація:** д.філософ, 035

**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0003-3254-0098

**Вид дисертації:** доктор філософії

**Аспірантура/Докторантура:** так

**Шифр наукової спеціальності:** 035

**Назва наукової спеціальності:** Філологія

**Галузь / галузі знань:** гуманітарні науки

**Освітньо-наукова програма зі спеціальності:** Теорія, історія української мови та компаративістика

**Дата захисту:** 14-02-2024

**Спеціальність за освітою:** 035 Філологія

**Місце роботи здобувача:**

**Код за ЄДРПОУ:**

**Місцезнаходження:**

**Форма власності:**

**Сфера управління:**

**Ідентифікатор ROR:** Не застосовується

### **III. Відомості про організацію, де відбувся захист**

**Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради):** PhD 3684

**Повне найменування юридичної особи:** Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

**Код за ЄДРПОУ:** 16459396

**Місцезнаходження:** вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

**Форма власності:** Державна

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:**

### **IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію**

**Повне найменування юридичної особи:** Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

**Код за ЄДРПОУ:** 16459396

**Місцезнаходження:** вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

**Форма власності:** Державна

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:**

### **V. Відомості про дисертацію**

**Мова дисертації:** Українська

**Коди тематичних рубрик:** 16, 16.21.05.11, 16.21.05.03, 16.21.05.05, 16.01.09, 16.20

**Тема дисертації:**

1. Розвиток праслов'янської тенденції до внутріскладової гармонії в криворівнянській говірці гуцульського говору
2. The development of the Common Slavic tendency toward intrasyllabic harmony in the Kryvorivnja dialect of Hutsul

**Реферат:**

1. Лебедівна О. Я. Розвиток праслов'янської тенденції до внутріскладової гармонії в криворівнянській говірці гуцульського говору. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія». – Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Київ, 2023. У дисертаційній роботі розглянуто праслов'янську тенденцію до внутріскладової гармонії у зв'язку з окремими фонологічними явищами в криворівнянській говірці гуцульського говору української мови. Поняття внутріскладова гармонія вперше проінтерпретовано в стосунку до фонологічної ознаки бемольності (огублення) голосного на зовнішньому (поверхневому; синхронному) рівні репрезентації; на внутрішньому (глибинному; абстрактне уявлення про звук) рівні розрізнявальною ознакою голосного в праслов'янській мові була дієзність. Внутріскладову гармонію потрактовано як фонологічне обмеження – один із об'єктів фонології, що є частиною граматики

мовця. Після остаточного закріплення фонологічної опозиції за м'якістю в різних позиціях із занепадом ерів дієзність як розрізнявальна ознака приголосних і бемольність як розрізнявальна ознака голосних перейшли з рівня зовнішньої репрезентації на рівень внутрішньої репрезентації для тих південноукраїнських діалектів, що стали основою для криворівнянської говірки. Аналіз обмеження за тенденцією до внутріскладової гармонії в праслов'янську, прото-, давньо-, середньо- та сучасну українську добу, зокрема на матеріалі криворівнянської говірки показує, що слов'яно-алтайські контакти не могли стати першопричиною появи цього обмеження в мові, адже, як вдалося припустити, під впливом обмеження за тенденцією до внутріскладової гармонії відбулася зміна \*ē > \*eā, або праслов'янський переголос (орієнтовно VII ст. до н.е.). Архаїчна тенденція до внутріскладової гармонії, що не залежить від наголосу, яскраво проявлена пізніше в криворівнянській говірці. Фонологічну систему криворівнянської говірки, чії акустичні дані зібрано впродовж 2019 і 2022 років й опрацьовано в програмі «Praat», розглянуто головню з погляду діакронії. Проаналізовано, зокрема, метричні книги 1775–1944 церкви Різдва Пресвятої Богородиці с. Криворівні, записані в цій місцевості етнографічні тексти та написані говіркою твори початку XX–XXI ст. Звернуто пильну увагу на кілька типологічно релевантних фонологічних явищ мікросистеми говірки, які стали результатом дії внутріскладової гармонії, а саме: діалектний переголос 'a > i, четверту палаталізацію велярних, зміну етимологічного \*o перед складом зі зредукованим ером, збереження м'якої артикуляції посл. \*r' (розглянуто також причини її цілковитого усунення перед суфіксом -uk- із 1871 року в метриках, якщо не зважати на поодинокую форму з м'яким r' за 1923 рік). Для встановлення хронології та територіальних особливостей деяких мовних явищ залучено молдавські грамоти XIV–XV ст. і «гарвардський» Псалтир XII ст. У цій праці вперше висловлено думку про брак морфологізації a > i у криворівнянській говірці, а отже, про зв'язок континуантів e, i з фонемою /a/ в синхронії. Нову інтерпретацію запропоновано для переходу \*o > крив. o, і перед складом із редукованим, зокрема зазначено, що до появи цих змін спричинилася четверта палаталізація велярних, а криворівнянські рефлекси \*o входять до складу фонем /o/ та /i/ відповідно. Збереження м'якого рефлекса \*r' вперше пояснено процесами, активними в мікросистемі говірки, а давніший перехід [p] > [i] після велярного пояснено хибним рішенням щодо пом'якшених лабіальних, що поділяли з велярними задню артикуляцію відповідно до роботи язика. Ключові слова: історія української мови, фонетика, гуцульська говірка, внутріскладова гармонія, палаталізація, діалектний переголос, морфологізація, іменник, флексія, давньо- і староукраїнські писемні пам'ятки, метричні книги, власні назви, мовна норма.

2. Lebedivna, O. The development of the Common Slavic tendency toward intrasyllabic harmony in the Kryvorivnja dialect of Hutsul. – A qualifying research work presented as a manuscript. A Dissertation submitted to earn the Doctor of Philosophy degree in the 03 Humanities field of knowledge in the specialty of 035 Philology. – National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, 2023. The dissertation investigates the Common Slavic (CS) tendency towards intrasyllabic harmony in the Kryvorivnja dialect (Kr) of Hutsul, one of the Southwestern dialects of Ukrainian, used primarily in a village of Kryvorivnja located in the Carpathian Mountains. I reinterpret intrasyllabic harmony as related to the distinctive feature of flatness (rounding) of vowels on the surface phonological representation; the underlying distinctive feature in the vowels was sharpening in Common Slavic. I treat the intrasyllabic harmony as a phonological constraint which is one of the phonological objects constituting part of a speaker's grammar. For Ukrainian, the phonological opposition in palatalization was finally established after the shift of jers causing a shift of a distinctive feature of sharpening of consonants and a distinctive feature of flattening of vowels from the underlying representation to the surface in those Southern Ukrainian dialects which served as a foundation for Kr. An analysis of the tendency towards intrasyllabic harmony constraint in CS and Kr with respect to Proto Ukrainian, Old Ukrainian, and Middle Ukrainian shows that Slavic-Altai contacts could not be the main reason for introducing the innovation in CS. I argue that the CS ablaut of \*ē > \*eā (ca 7th century BC) occurred as a result of the tendency towards intrasyllabic harmony constraint. Being stress-independent, the archaic in character constraint is active in Kr. The phonological system of the Kryvorivnja dialect, whose acoustic data are collected from 2019 to 2022 and analyzed with the help of the program Praat, are treated primarily from the diachronic point of view. The Church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary parish register books composed in

1775–1944, and ethnographical records and texts written in Kr from the early 20th–21st century, are analyzed from this perspective. I consider some systemic phonological phenomena caused by the tendency towards intrasyllabic harmony constraint, which are the following: 1) the dialectal umlaut 'a > i; 2) the fourth palatalization of velars; 3) a change of \*o before a syllable with a jer subjected to elimination; 4) the preservation of the soft articulation of \*r' in Kr and its overall elimination before -uk- in parish registers starting 1871, putting aside the sporadic use of a form with the r' reflex in 1923. To substantiate the chronology and regional peculiarities of some language phenomena, I resort to the 14th–15th century Moldavian charters and the 12th century "Harvard" Psalter of Rus'. In my dissertation, I argue for the first time that the a > i change was not morphologized in Kr, which implies the connection of e, ѡ, i with the phoneme /a/. I suggest for the first time the \*o > Kr ѡ, i change before a syllable with a weak jer be an outcome of the fourth palatalization of velars and reflexes of \*o represent allophones of the phonemes /o/ and /i/, respectively. The preservation of the palatalized r' in Kr is explained for the first time by the processes still active in the dialect, and the earlier shift of [ѡ] > [i] after a velar depended on the wrong decision of a speaker as to the palatalization of labials that share with velars to the back tract of articulation with respect to the tongue position. Keywords: history of Ukrainian, phonetics, Hutsul dialect, intrasyllabic harmony, palatalization, dialectal umlaut, morphologization, noun, ending, written records of Old and Middle Ukrainian, parish register books, proper names, linguistic norm.

**Державний реєстраційний номер ДіР:**

**Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки:** Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

**Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності:** Не застосовується

**Підсумки дослідження:** Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

**Публікації:**

- Лебедівна О. На перетині Ти й Воно: Криворівнянська говірка та стандартна мова. *Slavia Orientalis*. 2021. № 70 (3). С. 579–598. Scopus, Q3
- Lebedivna, O. Dispalatalization of Common Slavic \*rjǫ in Ukrainian: The case of family names in -uk- in the Hutsul parish registers. *Ukrain'ska Mova*. 2022. Vol. 2 (82). P. 110–122.
- Лебедівна, О. Особливості історичного розвитку ё в південно-західному і північному наріччях української мови. *Магістеріум. Мовознавчі студії*. 2017. № 66. С. 51–56.
- Лебедівна, О. Вплив придиховості на рефлексі dj, tj у діалектах пізньої праслов'янської мови (на прикладі протоукраїнських говірок). *Магістеріум. Мовознавчі студії*. 2016. № 62. С. 45–50.

**Наукова (науково-технічна) продукція:**

**Соціально-економічна спрямованість:**

**Охоронні документи на ОПВ:**

**Впровадження результатів дисертації:** Впровадження не планується

**Зв'язок з науковими темами:**

## **VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)**

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Дика Людмила Василівна

2. Lyudmyla Dyka

**Кваліфікація:** к. філол. н., доцент, 10.02.01

**Ідентифікатор ORCID ID:** Не застосовується

**Додаткова інформація:**

**Повне найменування юридичної особи:** Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

**Код за ЄДРПОУ:** 16459396

**Місцезнаходження:** вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

**Форма власності:** Державна

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:**

## VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

### Офіційні опоненти

#### Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мойсієнко Віктор Михайлович

2. Viktor Moysienko

**Кваліфікація:** д. філол. н., професор, 10.02.01

**Ідентифікатор ORCID ID:** Не застосовується

**Додаткова інформація:**

**Повне найменування юридичної особи:** Житомирський державний університет імені Івана Франка

**Код за ЄДРПОУ:** 02125208

**Місцезнаходження:** вул. В. Бердичівська, буд. 40, Житомир, Житомирський р-н., 10008, Україна

**Форма власності:** Державна

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:**

#### Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Ніка Оксана Іванівна

2. Oksana Nika

**Кваліфікація:** д. філол. н., професор, 10.02.01

**Ідентифікатор ORCID ID:** Не застосовується

**Додаткова інформація:**

**Повне найменування юридичної особи:** Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**Код за ЄДРПОУ:** 02070944

**Місцезнаходження:** вул. Володимирська, буд. 60, Київ, 01033, Україна

**Форма власності:**

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:** Не застосовується

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Громик Юрій Васильович

2. Yurii Hromyk

**Кваліфікація:** к. філол. н., професор, 10.02.01

**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0002-8753-3357

**Додаткова інформація:**

**Повне найменування юридичної особи:** Волинський національний університет імені Лесі Українки

**Код за ЄДРПОУ:** 02125102

**Місцезнаходження:** проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

**Форма власності:** Державна

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:**

**Рецензенти**

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Сегін Любомир Васильович

2. Liubomyr Sehin

**Кваліфікація:** к. філол. н., доц., 10.02.17

**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0003-1966-0773

**Додаткова інформація:**

**Повне найменування юридичної особи:** Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

**Код за ЄДРПОУ:** 16459396

**Місцезнаходження:** вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

**Форма власності:** Державна

**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України

**Ідентифікатор ROR:**

## **VIII. Заключні відомості**

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові  
голови ради**

Кобченко Наталя Віталіївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові  
головуючого на засіданні**

Кобченко Наталя Віталіївна

**Відповідальний за підготовку  
облікових документів**

Басенко Олена Едуардівна

**Реєстратор**

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є  
відповідальним за реєстрацію наукової  
діяльності**



Юрченко Тетяна Анатоліївна